

Història d'un grimpador

JOAN AGUT

NARRATIVA

Klaus Mann, *Mefisto*.
Traducció de Feliu Formosa.
Edicions 62.
Barcelona, 2001.

Klaus Mann (Munic, 1906-Cannes, 1949), primogènit de Thomas Mann, va iniciar la seva carrera literària als 20 anys amb la publicació de *Kindernovelle*, a la qual van seguir una desena d'obres, les més importants de les quals són *Mefisto* i *Der Vulkan*. Exiliat des del 1933, va dirigir diverses publicacions antinazis i va publicar, a més de novel·les, assajos, peces dramàtiques, dietaris i dos llibres de memòries, *Kind dieser Zeit* (1932) i *Der Wendepunkt* (1942).

Mefisto (1936) és una novel·la en clau. L'obra relata uns anys decisius (1926-1936) de la vida de l'actor Hendrik Höfgen, que esdevindrà conseller d'Estat, senador i intendent del Teatre Nacional de l'Alemanya nacionalsocialista, sota la protecció del primer ministre del Reich, a qui Mann anomena el Panxut. El model que Mann escollia per al seu personatge principal era l'actor Gustaf Gründgens (1899-1963). Una part de la resta de personatges també obeïen al desig de retratar persones concretes i reals: el Panxut

(Goering), el Coix (Goebels), Bàrbara (Erika Mann), el professor Bruckner (Thomas Mann), l'actor Ulrichs (Hans Otto), Dora Martin (Marlene Dietrich). Aquesta identificació va provocar que als anys cinquanta l'editor es veïés obligat per decisió judicial a incloure en el llibre una nota on s'afirmava que els personatges de la novel·la eren producte de la imaginació de l'autor. Posteriorment, a causa d'una demanda dels hereus de Gründgens, la novel·la va ser prohibida a la República Federal Alemanya del 1968 al 1976.

PSICOLOGIA

Naturalment *Mefisto* és molt més que una novel·la de denúncia. Klaus Mann no solament relata l'ascensió d'un actor ambiciós sinó que penetra en les profunditats psicològiques del personatge i les seves contradiccions internes. El seductor resultarà ser un masoquista, obscurament lligat al fuet d'una negra; el servidor del Reich es declararà comunista i protegirà un activista del partit. Però per sobre de tot Hendrik Höfgen serà un home presoner "d'una ambició criminal; la llarga ignominiosa història de la seva traï-

Klaus Mann amb la seva germana Erika el 1927

ció a la millor part, més noble i pura de la pròpia personalitat: la història amarga i llastimosa de la seva decadència, de la seva degradació, que es presentarà al món dels estúpids com una ascensió". En la descripció d'aquesta ascensió, que en el fons és una derrota, és on Klaus Mann demostra el

seu talent narratiu. Com en una tragèdia clàssica, la resta de personatges, sorgits de la vida real o inventats, fan de tornaveu de l'antiheroi de la novel·la i aporten el complement necessari per fer de *Mefisto* una obra humanament profunda on es descriu el bigarrat món del teatre, amb

personatges entranyables, d'una força considerable. Al costat d'aquests elements dramàtics, que constitueixen el pal de paller del llibre, no és gens negligible l'aproximació que l'autor fa a la decadent República de Weimar i a l'ascensió social i política del nacionalsocialisme. En certa manera, *Mefisto* també és la novel·la d'un moment històric crucial d'Alemanya quan "la immunda mentida usurpa el poder en aquest país. Braola a les assemblees, des dels micròfons, des de les columnes dels diaris, des de les pantalles dels cinemes. Bada els seus morros i del seu ganyot ens arriba una bravada de pus i de pestilència: que foragita molta gent d'aquest país, i quan es veuen obligats a restar-hi, aleshores el país se'ls ha tornat una presó, una masmorra que empesta".

Avui, 65 anys després de la seva publicació, *Mefisto*, de Klaus Mann, continua sent una obra perfectament llegible, digna de formar part amb tots els honors de la meritòria col·lecció *Les Millors Obres de la Literatura Universal (segle XX)* que edita Edicions 62. Un clàssic que perviu a través del temps i que perdura com els bons vins encara que l'anècdota del llibre, la suposada venjança personal contra un actor eminent, tot hom l'hagi oblidada i la circumstància històrica hagi passat als annals de la historiografia. La traducció de Feliu Formosa, com totes les seves, resulta impecable.

TEATRE

Manuel Angelon, *Teatre romàntic*. Edició de Miquel M. Gibert. Edicions de la Universitat de Lleida. Lleida, 2000.

La presència de la història és una de les característiques més determinants del drama romàntic. La seva predisposició a reescriure la història, a vincular-hi el present, converteix les peces romàntiques en creacions adreçades al sentiment dels seus contemporanis. Bàsicament, el drama romàntic cerca la moralitat per la via emotiva i segrega ideologia per totes quatre parets. Dues de les obres més significatives de l'escriptor i periodista lleidatà Manuel Angelon en són una bona prova: *La Verge de les Mercès* (1856) i *Llum i fum* (1870) esdevenen peces paradigmàtiques del seu temps i de l'evolució de la dramaturgia catalana del XIX. La primera, considerada el punt de partida del drama romàntic en català, s'estrenà en un període en què la dramaturgia indígena maldava per

recuperar un mínim espai públic en competència amb la castellana. *Llum i fum*, en canvi, debutà al Remea quan el teatre català havia aconseguit una certa diversificació de les propostes i una relativa incidència social.

LA MORAL EN EL TEATRE

La gènesi de les obres d'Angelon està en sintonia amb la seva faceta com a escriptor alineat en plataformes periodístiques polititzades del moment. Així, les seves idees teatrals s'expliciten en la intervenció que féu en una interessant polèmica encetada el 1852 al voltant de la moral en el teatre. Contra la idea que defensà Joan Mañé i Flaquer -aleshores redactor i més tard director del *Diario de Barcelona*- a propòsit de la *necessitat moral* del teatre, Angelon optà per una posició encara més ortodoxa, segons la qual la religió i les lleis estaven èticament

molt per sobre de la importància social del teatre. No obstant això, val a dir que, des d'aquesta ideologia conservadora i catòlica que reflecteix *La Verge de les Mercès*, Angelon evolucionà als anys setanta cap a un republicanisme de fidelitat castelariana, com fan palès alguns dels temes plantejats a *Llum i fum*.

El drama històric *La Verge de les Mercès* entrellaça una trama historicollegendària i una altra de melodramàtica. La primera consisteix en l'expedició reial a l'Àfrica comandada pels representants del rei Jaume I per redimir els compatriotes de l'esclavatge dels *moros africans*. La segona es basa en les tribulacions d'Ermengarda, una mare adolorida que, amb la consigna "La pàtria d'una mare és lo seu fill", encèn el deure dels catalans i, a fi de recuperar el fill captiu, s'embarca en la missió a la terra de les mitges llunes. El fresc idealitzat

d'un passat medieval permet la glorificació retroactiva de la monarquia catalana i dels valors cristians en els vessants militar, religiós i civil. I és que l'expedició a la terra dels bàrbars adoradors d'Allah, posada sota l'empara de la patrona de Barcelona, no és pas una empresa bèl·lica, sinó humanitària i mercantil: la *milícia santa* vol salvar els esclaus cristians comprant-los a pes d'or.

EXALTACIÓ DE LA VERITAT

Angelon llança un matisat missatge de pau i proposa la diplomàcia com a alternativa a la confrontació bèl·lica, sense renunciar a l'exaltació de la veritat i la magnanimitat cristianes (la precipitada pirueta final és prou eloqüent). Una exaltació que, com la dramaturgia sacra medieval, és legitimada per visions i revelacions angelicals. En realitat, la solució diplomàtica té una lectura ideològica en clau coetà-

nia, atès que la peça es fa ressò, tal com demostra Miquel M. Gibert, de la necessitat d'unitat i estabilitat internes entorn de l'ordre vigent. Si més no, per salvaguardar aquest ordre d'un enemic comú interior (els corrents dissolvents) i exterior (el conflicte amb el Marroc).

Algunes escenes de distensió dramàtica de *La Verge de les Mercès* -sobretot les que protagonitza la gent del poble, com ara la del soldat fanfarró-presagien els dots còmics de *Llum i fum*. Malgrat els recursos molt del segle de què es val, la comèdia resisteix millor la pols acumulada pels anys: la indignitat, la cobdícia i l'especulació econòmica són xacres que han assolit una sofisticació inaudita. La comicitat manté una voluntat moralitzant que sura per damunt de les peripècies melodramàtiques dels protagonistes: condemna els malvats i regala la felicitat als bons o l'honoradesa als errats, ja que fer llum (la *de la raó*) és diferent que fer fum. La intencionalitat ideològica s'evidencia, en definitiva, en la definició dels dolents com a partidaris de la causa carlista i, des de l'òptica del republicanisme moderat, en els tocs satírics que s'escampen aquí i allà.

FRANCESC FOGUET